

Kärkitavoite: Järjestöjen toimintaedellytykset on turvattava

SOSTE korostaa:

- Sosiaali- ja terveysjärjestöjen valtionavustusten taso on turvattava.
- Työ kansalaisjärjestöstrategian päivittämiseksi on aloitettava viipymättä ja se on toimeenpantava vielä tällä vaalikaudella.
- Hyvinvointialueiden ja kuntien välinen työnjako järjestöjen toimintaedellytysten turvaamiseksi on varmistettava kansallisen yhteistyön ja ohjauksen turvin.
- Järjestötietoa on hyödynnettävä hyvinvoinnin ja terveyden edistämässä ja palvelujen kehittämisessä. Järjestötieto on saatava automatisoidusti mukaan tietojärjestelmiin ja alustoihin.

Sosiaali- ja terveysjärjestöt edistävät valtakunnallisesti, alueellisesti ja paikallisesti sosiaalista hyvinvointia ja terveyttä, ehkäisevät ongelmia sekä vahvistavat kansalaisten osallisuutta, sosiaalista pääomaa ja resilienssiä. Sosiaali- ja terveysalan yhdistysten ja säätiöiden rahoitus on Suomessa keskeisesti julkisen sektorin varassa. Valtionavustukset terveyden ja sosiaalisen hyvinvoinnin edistämiseen (ns. STEA-avustukset) ovat suurimmalle osalle alan yhdistyksistä ja säätiöistä merkittävin rahoituksen lähde.

Järjestöjen rooli pääministeri Petteri Orpon hallitusohjelmassa on tunnustettu hyvin. Samaan aikaan on kuitenkin suunniteltu järjestöjen toimintaa supistavia massiivisia valtionavustusleikkauksia, jotka astuisivat voimaan vuonna 2027. Avustustasoa esitetään leikattavaksi 100 miljoonalla eurolla eli jopa 25 prosentilla. Se olisi katastrofaalinen isku järjestöjen perustyyliin ja ihmisten avun saannille.

Sosiaali- ja terveysjärjestöjen toimintaedellytysten turvaamiseksi aiemmin solmitusta parlamentaarisesta sovusta on pidettävä kiinni. Valtionavustusten taso on turvattava ja leikkaukset peruttava. Leikkaukset osuisivat järjestötoiminnan vaikeutumisen tai peräti lakkauttamisen myötä ennen kaikkea niihin ihmisiin, jotka ovat haavoittuvassa asemassa. Leikkausten vaikutukset näkyisivät kasvavina sote-menoina ja ihmisten pahoinvointina.

SOSTE haluaa muistuttaa, että järjestöt ovat elintärkeä osa toimivaa hyvinvointitaloutta. Ilman järjestöjen työtä riski syrjäytymiselle ja pitkäaikaissairauksille kasvaa ja ihmisten kohtaaminen vähenee. Valtio, hyvinvointialueet ja kunnat eivät voi omalla toiminnallaan korvata järjestöjen tekemää työtä, jolla on yhteiskunnassa vankka, hyvinvointia ylläpitävä perusta.

Jos leikkauksiin parlamentaarisesta sovusta huolimatta päädytään, on järjestöille annettava aikaa toiminnan sopeuttamiseen. Mahdollinen aleneva avustustaso on kirjattava järjestökohtaisesti STEA:n ehdollisiin avustussuunnitelmiin, jotta valtionavustustoiminnan yhteydessä usein mainittu ennakoitavuus käytännössä toteutuu. Leikkausten kohdentamisen periaatteista on käytävä yhteinen keskustelu järjestöjen kanssa. Lakien ja asetusten soveltamiskäytäntöjen tulee huomioida järjestöjen käytännön toiminnan näkökulma ja kunnioittaa järjestöjen autonomiaa. Hyvinvointialueiden ja kuntien on puolestaan kirkastettava keskinäinen roolinsa ja vastuunjakonsa sote-järjestöjen avustamisessa.

Kansalaisjärjestöstrategia on päivitettävä viipymättä

Hallitusohjelman mukaan se valmistelee kansalaisjärjestöstrategian, jonka tavoitteena on keventää järjestötoiminnan sääntelyä, kehittää kansalaisjärjestöjen varainhankintaa sekä parantaa vuorovaikutusta hallinnon ja kansalaisyhteiskunnan välillä.

SOSTE korostaa, että valtioneuvostotasaisen kansalaisjärjestöstrategian lisäksi tulisi jokaisen ministeriön laatia tai päivittää omat ministeriökohtaiset strategiansa, joissa kuvattaisiin, miten ne parantavat hallintonsa ja kansalaisyhteiskunnan vuorovaikutusta, tunnistavat kansalaisjärjestötoiminnan

monimuotoisuuden ja merkityksen sekä keventävät järjestötoiminnan sääntelyä ja kehittävät yhteistyötä. Strategiatyö on syytä käynnistää heti ja ottaa siihen järjestökenttä laajasti mukaan.

Strategisesta työskentelystä on nopeasti siirryttävä konkreettiseen toimeenpanoon, kuten avustusjärjestelmän byrokratian keventämiseen, varainhankinnan mahdollisuuksien helpottamiseen sekä järjestöjen keskinäisen yhteistoiminnan syventämiseen, uudelleen organisoitumiseen ja yhdistymisten tukemiseen.

Hyvinvointialueiden sekä kuntien työn- ja vastuunjakoa on selkiytettävä järjestöjen toimintaedellytysten turvaamiseksi

Sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun lain (612/2021) mukaan sekä kunnan että hyvinvointialueen on edistettävä hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyötä tekevien järjestöjen toimintaedellytyksiä ja vaikutusmahdollisuuksia. SOSTE vaikuttaa tavoitteidensa läpiviemiseen kansallisen ohjauksen kautta.

Järjestöavustukset ja muut vastaavat tukimuodot ovat tärkeitä järjestöjen toiminnan jatkuvuudelle. Hyvinvointialueella ja kunnilla on oltava yhdessä sovitut periaatteet siitä, millaista toimintaa kumpikin taho avustaa tai tukee (järjestöavustukset, tilat, muu tuki). Järjestö ei saa pudota hyvinvointialueen ja kunnan väliin ja sen vuoksi jäädä ilman tarvitsemaansa tukea. Avustustoiminnan on oltava suunnitelmallista ja pitkäjänteistä.

Hyvinvointialueilla on myös tunnistettava järjestöt palvelutuottajina ja luotava toimivat yhteistyömallit kaikkien palvelutuottajien kanssa. Hyvinvointialueilla on varmistettava pienten ja keski suurten tuottajien mahdollisuudet tarjota palveluitaan. Tämä edellyttää, että hyvinvointialueilla linjataan muun muassa hankintojen osittamisesta ja vahvistetaan hankintaosaamista. Palveluseteleitä ja henkilökohtaisia budjetteja on käytettävä nykyistä enemmän niin ihmisten itsemääräämisoikeuden vahvistamiseksi kuin pienten palveluntuottajien mahdollisuuksien parantamiseksi.

Mitä sosiaali- ja terveystalouden järjestöt tekevät ja keitä ne auttavat?

Suomessa toimii yli 11 000 sosiaali- ja terveystalouden järjestöä, yhdistystä ja säätiötä niin paikallisesti, alueellisesti kuin valtakunnallisesti. Valtakunnallisia järjestöjä on noin 250.

Sosiaali- ja terveystalouden järjestöt tekevät elintärkeää työtä suomalaisten hyvinvoinnin eteen:

- Sosiaali- ja terveysjärjestöt tukevat vaikeissa tai erityisissä elämäntilanteissa olevia ihmisiä ja heidän läheisiään sekä vaikuttavat päätöksentekoon valtakunnallisesti ja alueilla.
- Tarkoituksensa toteuttamiseksi järjestöt tarjoavat ihmisille monipuolisesti apua, tukea, tietoa ja mahdollisuuksia osallistua itse erilaiseen toimintaan.
- Järjestöt organisoivat esimerkiksi vapaaehtois- ja vertaistoimintaa, neuvontapalveluita, yksilö- ja ryhmämuotoista arjessa selviytymisen apua, yksinäisyyden ehkäisyä sekä virkistys- ja harrastustoimintaa.
- Järjestöt tuovat omilla sisältöalueillaan tärkeää erityisosaamista hyvinvointialueiden toiminnan tueksi.
- Osa järjestöistä tuottaa voittoa tavoittelematta myös palveluja yksilöllisillä maksusitoumuksilla ja osin myös kilpailutuksiin osallistuen ostopalveluina.

Sote-järjestöissä on 1,3 miljoonaa jäsentä ja toimintaan osallistuu puoli miljoonaa vapaaehtoista. Vertaistukijoita järjestöissä on 260 000 ja ne työllistävät kymmeniä tuhansia alan ammattilaisia. Suuri osa sosiaali- ja terveystalouden järjestöistä on paikallisesti toimivia pienehköjä yhdistyksiä, joiden toiminta nojaa

vapaaehtoistyöhön. Suurin osa paikallisista ja alueellisista yhdistyksistä ja säätiöistä on valtakunnallisten järjestöjen jäseniä tai niiden paikallista toimintaa.

Järjestöillä on myös pitkät perinteet sosiaali- ja terveyspalvelujen tuottajina ja kehittäjinä. Ne ovat yleishyödyllisiä, voittoa tavoittelemattomia ja oman kohderyhmänsä erityisasiantuntijoita. Suomessa oli joulukuussa 2022 yhteensä 835 järjestömuotoista sosiaali-, varhaiskasvatus- ja terveyspalvelujen tuottajaa.

Lisätietoja: erityisasiantuntija Ari Inkinen, ari.inkinen@soste.fi, p. 0400 411 690